

GLAZBENO ŠKOLSTVO U SPLITU - OD OPĆINSKE GLAZBENE ŠKOLE (1867.) DO UMJETNIČKE AKADEMIJE (1997.)

UDK: 371.2:78 (497.5 Split) "1867/1997"

Primljeno: 23. III. 2009.

Izvorni znanstveni rad

Dr. sc. IVANA TOMIĆ FERIĆ

Filozofski fakultet u Splitu

Teslina 12

21000 Split, HR

Tradicija glazbenog obrazovanja u Splitu postojana je i kontinuirana još od vremena mletačke uprave, kada su malobrojni glazbeni profesionalci raspoređeni na mjesta katedralnih kapelnika i orguljaša brinuli o osposobljavanju novoga, mladog naraštaja pjevača i svirača. Njihovu praksu nastavili su učitelji glazbe angažirani po postojećim gradskim žarištima glazbenog izvođenja i obrazovanja o kojima je brinula općinska uprava. Osim toga, nesmetano su se razvijale i privatne poduke. S ciljem sistematizacije postojećih, relevantnih i dostupnih izvora o različitim oblicima individualne i skupne, društvene i privatne glazbene izobrazbe u Splitu u vremenskom slijedu od šezdesetih godina 19. do kraja 20. stoljeća, načinili smo sintezu zbivanja naglašavajući veze između poduke i društveno-političkih prilika, poglavito u vremenima previranja nakon ponarodenja općinske uprave (1882.), te kasnije i stagnacije tijekom sedmomjesečne talijanske okupacije i, uopće, ratnih godina između 1940. i 1945. Predloženu građu moguće je sagledati kao mrežu raznolikih pojava praćenih na nekoliko razina. Osim vremenske i prostorne, s istraživačkog aspekta naročito je zanimljiva razina slojevitosti jer se opisane forme glazbeno-pedagoške stvarnosti međusobno kombiniraju i pretaču u sve egzaktniju profesionalizaciju glazbenog obrazovanja.

Ključne riječi: glazbeno obrazovanje, Gradska glazbena škola, Državna srednja muzička škola

O postojanosti i kontinuitetu glazbenog obrazovanja u Splitu svjedoči pogled u prošlost - u razne oblike individualne i skupne glazbene izobrazbe kojih se počeci naziru već negdje krajem 14., odnosno početkom 15. stoljeća tijekom završnog razdoblja komunalne autonomije kada Split doseže relativno visok stupanj razvoja duhovnoga i materijalnog života. S nastupom mletačke uprave (1420.-1797.) glazbena se izobrazba vezuje uz splitske crkve, osobito uz katedralu, u kojoj su već početkom 15. stoljeća udareni temelji orguljaške, a krajem 16. i kapelničke službe kao najcjjenjenijega profesionalnog glazbenog zanimanja u gradu. Obje službe izobrazavale su klerike i gradsku mladež u gregorijanskom i figuralnom pjevanju, a pod njihovim je utjecajem, početkom 17. stoljeća, osnovana i katedralna škola pjevanja čiji se osnovni zadatak ogledao u težnji stvaranja vještih pjevača za potrebe katedralne kapele. Od tada se zapravo počinju javljati tragovi organizirane glazbene edukacije, koji se uz stanovite padove i zastoje mogu pratiti do danas.¹

S utemeljenjem Nadbiskupijskog sjemeništa (godine 1700.) kao najviše obrazovne ustanove u ondašnjoj Dalmaciji, model kolektivne glazbene izobrazbe proširio se na učenike konvikta kao i na vanjske đake iz obližnjih sredina. Reforma crkvene hijerarhije, a time i obrazovnog sustava u sjemenišnim školama započela je već uspostavom prve austrijske uprave (1797.-1806.), potom francuske (1806.-1813.), a zatim i druge austrijske (1813.-1918.); posljedica je bila da su kapelničke i orguljaške službe u katedrali već od početka 1818. preuzimale mahom svjetovne osobe.

Uz organiziranu nastavu nesmetano su se razvijale i privatne poduke. Nažalost, nositelji takve prakse i njihovi pedagoški dosezi ostali su nepoznati, ali se s priličnom pouzdanošću može tvrditi da je udio kapelnika u tom poslu bio prilično velik još od 17. stoljeća. Za Bajamontija se, primjerice, pouzdano zna da je obrazujući klerike, svećenike i kanonike koji su ulazili u sastav katedralne kapele, podigao njezin ugled do razine najboljega pjevačkog zbora u Dalmaciji, kao i to da je vršio privatnu poduku u sviranju na orguljama. Značenje i uloga katedralnih kapelnika naglo su porasli početkom drugoga desetljeća 19. stoljeća, od kada se na toj dužnosti javljaju pretežno svjetovne osobe. Tako je Marko Lamperini, a potom i Dominik Barocci, uz potporu gradskih i crkvenih vlasti, poradio na stvaranju vlastite pjevačke akademije (1835.); Alberto Visetti je, osim brige oko izvođenja glazbe u katedrali, još od 1849. uz naplatu podučavao u vokalnoj i instrumentalnoj glazbi učenike gimnazije, a s mno-

gima je radio i besplatno, osobito mareći za nadarene i glazbeno sposobnije pojedince.²

Početak listopada 1867., uz potporu gradskih vlasti, s radom je započela *Općinska glazbena škola*, pridonoseći svojim nastojanjima odgoju i obrazovanju splitske mladeži. Poput stare sjemenišne gimnazije (poslije liceja i državne gimnazije), bila je dostupna svim društvenim slojevima, bez obzira na vjersku i stalešku pripadnost. No, s obzirom na manjak relevantnih izvora, pa stoga i informacija o trajanju pojedinih tečajeva, o nastavnim predmetima i metodama poučavanja, o imenima polaznika i nastavnika, pretpostaviti je da se škola nije uspjela duže održati.³

Organizirana glazbeno-pedagoška djelatnost u ranijim vremenima provodila se i u glazbenim društvima (pjevačkim i instrumentalnim) koja su oko sredine 19. stoljeća također organizirala tečajeve u vidu interne glazbene škole nudeći elementarnu glazbenu izobrazbu svojim članovima. Takvoj glazbenoj poduci bio je cilj osigurati odgojem vlastiti kadar glazbenih izvođača – pjevača i instrumentalista – koji bi zadovoljili strogo specijalizirane zadatke unutar svojih ansambala, ali i potrebe grada reprezentiranjem u javnosti, potrebe pjevanja i sviranja u crkvi, odnosno kulturne zabave u raznim prigodama tijekom godine. Nakon osnivanja *Slavjanske narodne čitaonice* (1862.), Alberto Visetti poučavao je njezine članove u pjevanju i sviranju klavira sve do 1872., a utemeljenjem Filharmonijskog društva *Società filarmonica di Spalato* krajem 1881. pod vodstvom glazbenika Salvatorea Strina, i to je društvo preuzelo brigu o poduci u pjevanju i sviranju na glasoviru, gudačkim i puhačkim instrumentima, predstavljajući povremeno rezultate svojega rada javnosti u obliku godišnjih ispita ili pak učeničkih produkcija. Rad violinista Gambattista Beneggija i flautista Paola Malika - glazbenika kojima je općinska uprava šezdesetih godina povjerila obrazovanje novog izvođačkog kadra u Gradskoj glazbi (*Banda cittadina*) i orkestru za operne predstave u kazalištu i svečana bogoslužja u katedrali (*Orchestra civica*) - nije bio osobito uspješan, pa se zbog slabe kvalitete ansambli najčešće i nisu pojavljivali u javnosti, a broj učenika koje su podučavali svodio se na neodrživi minimum.⁴ Nakon burnih rasprava i razilaženja u pogledu stanja u glazbenoj poduci, te konačnog izmirenja splitskih filharmoničara, brigu o Gradskoj glazbi i podučavanje puhača preuzeo je krajem 1866. Ivan Jedlička, profesionalni glazbenik vjerojatno češkog podrijetla.⁵

Splitski glazbeni život polovinom sedamdesetih godina povodi nova generacija profesionalaca - prije svega Eligio Bonamici, koji je od proljeća 1876. obnašao službu orguljaša i kapelnika u katedrali, a dvije godine kasnije nalazimo ga i kao učitelja glazbe u splitskoj gimnaziji,⁶ zatim mladi violinist Napoleone Marcocchia, diplomant milanskog konzervatorija, te Toma Grossmann, prvi učitelj *Narodne glazbe* prilikom njezina osnutka koja je također imala školu za svoje članove.⁷ Svi su se oni vjerojatno bavili i glazbenom izobrazbom, no konkretniji podaci o njihovu pedagoškom djelovanju nisu poznati. Pretpostaviti je da nije bilo sustavne glazbene poduke, već se radilo o privatnim inicijativama prema potrebi i zanimanju građana.

Od ponarođenja općinske uprave 1882., kada je društveno-politička klima u gradu postala znatno povoljnija, veća se pozornost pridavala i glazbenoj edukaciji, njezinoj organizaciji, te kvalitetnoj, sustavnoj i stručnoj provedbi. U tom smislu se, pored privatne poduke, susreću brojne inicijative, kako u sklopu katedrale tako i u splitskom sjemeništu, odnosno Klasičnoj i Realnoj gimnaziji. Na mjestu profesora pjevanja u Gimnaziji smjenjivali su se brojni ugledni glazbenici, poput Franje Vilhara, Nikole Fallera, Antuna Dobronića, Ćirila Metoda Hrazidire, Giorgija Slausu, Josipa Bozzottija-Obrovića...⁸ Ipak, na području organiziranoga glazbenog obrazovanja prvenstvo je pripadalo društvu *Zvonimir* (koje je 1884. osnovala *Narodna slavjanska čitaonica*) kao najutjecajnijem žarištu glazbeno-pedagoškog djelovanja u prijelaznim desetljećima. Od 1889. u sklopu *Splitskog muzikalnog društva Zvonimir* otvorena je škola u kojoj se isprva poučavala glazbena teorija i pjevanje, a ubrzo zatim violina i glasovir. Kada je nakon Fallera, godine 1891., na mjesto zborovođe stigao pijanist, violinist i skladatelj Vjekoslav Rosenberg-Ružić, škola je već imala optimalan broj učenika, a od jeseni iduće godine u njoj se podučavalo i sviranje kontrabasa i violončela.⁹ Tek nekoliko godina kasnije, točnije 1986., *Zvonimirova* škola brojila je 150 polaznika, a nastavu su držali marni i uspješni profesionalni glazbenici – violinist Armando Meneghello-Dinčić, zatim dirigent, skladatelj i učitelj pjevanja Lorenzo Perigozzo te pijanistica Paula Goršetić-Begović. Učestalo smjenjivanje zborovođa i učitelja (Vilhar, Faller, Rosenberg-Ružić, Perigozzo, Vilim Seifert, Blagoje Bersa, itd.) otežavalo je rad Glazbene škole, a potrajalo je sve do 1905., kada se iz Pesara nakon završenog studija glazbe u Split vratio Josip Hatze i preuzeo vodstvo *Zvonimira*.¹⁰

Izvan toga privatnim su se podukama bavili svi istaknutiji stručnjaci i sposobni glazbeni profesionalci u gradu, okupljajući učenike u svoje privatne škole, sa solidnom i sustavnom podukom u raznim glazbenim disciplinama. Osim spomenutog Eligija Bonamicija, koji je već sredinom osamdesetih otvorio svoju privatnu školu i do otprilike 1915. kontinuirano priređivao koncerte svojih učenika u foyeru Kazališta i u dvorani društva *Filarmonica*, pedagoškim radom u vlastitoj privatnoj tzv. Muzikalnoj i vokalnoj školi bavio se i Meneghello-Dinčić (od 1907.). U njoj se učilo pjevanje i sviranje na gudačkim i puhačkim instrumentima, mandolini i glasoviru, a moglo se, prema mogućnostima i interesu, muzicirati u orkestru ili u kakvom komornom sastavu. Tri godine nakon osnutka, 1910., Meneghellova škola imala je sedamdesetak učenika, koji su priređivali koncerte u njegovu domu ili pak u foyeru Kazališta, katkad i uz sudjelovanje drugih gradskih glazbenika. Zanimljivo je izdvojiti da su kod Meneghella-Dinčića, kao tada izrazito priznatog i uglednog pedagoga, svoju glazbenu praksu započeli gimnazijalci Jakov Gotovac i Ivo Tijardović. U to vrijeme postojale su i specijalizirane, usko stručne škole, tzv. škole glasoviranja, koje su nakon višegodišnjeg studija otvorile pijanistice Vinka Čapin (1910.), Anka Krežma, diplomantica na školi *Hrvatskoga glazbenog zavoda*, u Zagrebu i Jelka Karlovac (1915.), jedna od najistaknutijih pedagoških ličnosti Splita u međuratnom razdoblju. Osim što je glazbeno podučavao polaznike Zanatlijsko-umjetničke (obrtničke) škole, Josip Hatze je poduku vodio i u svojoj privatnoj pjevačkoj školi. Godine 1908. njegova je škola brojala petnaestak polaznika (10-12 pjevačica i 3-4 pjevača),¹¹ a osim pjevanja maestro Hatze je poučavao i teoretske glazbene predmete, vodio korepetitorsku pripremu glazbenih diletanata za nastupe, kao i umjetničku suradnju s pjevačima u ulozi pratioca na glasoviru. Osim Gotovca, među njegovim učenicima osobito se istaknula Cvijeta Cindro, koja je nakon studija pjevanja u Milanu postala uspješnom profesionalnom pjevačicom. I ona se, naime, od jeseni 1915. počela sustavno baviti pedagoškim radom.¹²

Odmah po završetku Prvoga svjetskog rata inicijativu glazbene poduke u gradu ponovno je preuzelo *Splitsko muzikalno društvo Zvonimir*, čija uprava već u rujnu 1918. najavljuje početak rada društvene glazbene škole s podukom iz glazbene teorije, kompozicije, pjevanja, violine, glasovira te ostalih instrumenata za orkestar i glazbu.¹³ Zalaganje ovoga društva za glazbeni odgoj širih slojeva puka, te za opći glazbeni preporod Splita i okolice, kulminiralo je

u razdoblju od 1921., kada je započela s radom *Zvonimirova glazbena škola*, smještena u dvorištu zgrade na splitskom Dosudu, pa do otprilike 1927. Kako je i najavljivano, u školi se doista davala poduka iz drvenih i limenih puhačkih instrumenta, violine, viole, violončela, kontrabasa, glasovira, pjevanja, dirigiranja, kompozicije i instrumentacije, a nastavnički kadar činili su istaknuti reproduktivni umjetnici poput mezzosopranistice Cvijete Cindro, flautista Josipa Dadića, violinista Egidija Nonveillera i dr.

Od godine 1927. iz okrilja *Zvonimirove glazbene škole* izdvojile su se već spomenuta Jelka Karlovac i Mery Mayer - Žeželj, stvorivši vlastitu violinističko-glasoviračku školu. Iduće godine ta je ustanova prerasla u *Gradsku glazbenu školu*, čije se djelovanje proteže u razdoblju od 1928. do 1941. Bila je to vjerojatno tada "jedina redovna muzička škola u Splitu i u cijeloj Primorskoj banovini"¹⁴ koju je pomagala Općina, a odobrilo Ministarstvo prosvjete. Školu je prosječno pohađalo 100-150 učenika godišnje (djece oba spola iznad sedam godina starosti), tako da se za njezina postojanja glazbeno obrazovalo više od tisuću učenika. Obvezna je bila školarina, koja se plaćala svakog mjeseca za trajanja školske godine. No, iz životopisa Jelke Karlovac saznajemo da je velik broj siromašnijih, a iznimno talentiranih đaka uživao u školi sasvim besplatno školovanje. Tijekom djelovanja Gradske glazbene škole definirano je trajanje različitih obrazovnih razina: dječjeg konzervatorija (dvije godine), niže škole (četiri godine) i srednje škole (šest godina).¹⁵ Stalni priljev učenika, nadmetanje sa ostalim suparničkim (uglavnom privatnim) školama i težnja za doseganjem što više organizacijske i obrazovne razine bile su osnovne ambicije vrlo agilnog kolektiva. O javnim učeničkim i profesorskim nastupima (ukupno više od stotinu), kao i o djelovanju zborova i orkestra svjedoče brojni članci i kritike u onodobnom splitskom dnevnom tisku. Nastavnički zbor činili su isključivo akademski obrazovani glazbenici, od kojih se osim utemeljiteljica - Jelke Karlovac i Mery Žeželj - ističu Boris Papandopulo, Ratko Simonitti, Tibor Dukes, Katica Šperac-Auf, Nardin Grisogono, Petar Marković, Ivo Kirigin, Mila Ganza-Pintarić i Sonja Tudor.¹⁶ Škola je imala i određeni broj stručnih suradnika. Bili su to glazbenici priznati u praksi, koji nisu morali imati završeni studij glazbe (dr. Joseph Rittmann, prof. Leo Koffmann, ing. Egidije Nonveiller).¹⁷ Nastavni program imao je naukovnu osnovu Državnoga konzervatorija u Zagrebu, a sastojao se od stručnih predmeta (glasovir, violina, violončelo, sviranje u ansamblu, teorija glazbe, solfeggio), ritmičke gimnasti-

ke, baleta, te francuskog i njemačkog jezika. Učenici su imali obvezu polaganja triju ispita tijekom školske godine. Prvi, tzv. kontrolni ispit, internog karaktera održavao se u prosincu, u nazočnosti ravnatelja i dvaju nastavnika s ciljem nadzora rada i napretka kandidata.¹⁸ Podjednaka pozornost posvećivala se i semestralnim ispitima te završnim godišnjim ispitima što su se provodili krajem lipnja.¹⁹ U nakani isticanja i održavanja ekskluziviteta škole, završne godišnje ispite nadzirali su - redovito kao predsjedatelji ispitnog povjerenstva - profesori Državnoga konzervatorija iz Zagreba (Zlatko Grgošević, Božidar Kunc i Stanislav Stražnicki).²⁰ Od samog osnutka škola je iznimnu pozornost pridavala koncertnim produkcijama, vršeći tako najučinkovitije populariziranje vlastite djelatnosti. Posebnu stavku činile su tzv. đačke akademije - koncertne priredbe na kojima su se predstavljali trenutačni dosezi pitomaca škole. Programski sadržaji akademija bili su raznovrsni, a težilo se i izmjenjivanju što značajnijeg broja aktivnih sudionika s punom angažiranošću naprednijih i sposobnijih učenika (Sonje Tudor, Zdenka Marasovića, Dinka Seršića, Silvija Bombardelli...). Drugi tip koncertnih priredaba činile su one posvećene stvaralaštvu samo jednoga skladatelja, jednoga stilskog razdoblja ili pak nacionalnim školama, u čemu su prednjačili nastavnici svojim aktivnim koncertiranjem. Redovito su se obilježavale obljetnice velikana glazbene povijesti, često popraćene uvodnim komentarima ili predavanjima, a mar za domaće stvaralaštvo naročito su isticali programi "Večeri naše glazbe", s djelima samo hrvatskih skladatelja. Općenito gledajući, svi tipovi koncertnih aktivnosti slijedili su putanju stalnog napretka i cjelovitog razvoja škole.²¹ U izvještajima zagrebačkih profesora Stanislava Stražnickog i Zlatka Grgoševića – koji su, dakle, kao glazbeni stručnjaci kontinuirano pratili rad i rezultate Škole – naglašavaju se suvremene metode poučavanja, njegovanje svih oblika zajedničkog muziciranja, poglavito komornog, te sistematski, stručni i seriozni pedagoški rad koji Gradsku glazbenu školu "uvrštava u red najbolje uređenih zavoda takve vrste u cijeloj državi".²² Rad Gradske glazbene škole nepovratno je prekinuo II. svjetski rat.

Ubrzo nakon što je Njemačka objavila rat Kraljevini Jugoslaviji 6. travnja 1941., ratni vihor zahvatio je i Split. Već 15. travnja talijanske postrojbe ulaze u grad, u javni se život kao službeni uvodi talijanski jezik, osnivaju se fašističke organizacije kao što su PNF (Partito Nazionale Fascista – Narodna fašistička stranka), GUF (Gioventù Universitaria Fascista – Studentska fašistička mladež), GIL (Gioventù Italiana del Littorio – Fašistička mladež priobalja), Balilla

(fašistička organizacija za dječake do 14 godina), OND (Opera Nazionale Dopolavoro – Narodna udruga za slobodno vrijeme), a politička situacija u gradu biva sve dramatičnijom. Protalijanska orijentacija kreatora kulturne politike bila je više nego očigledna, a povlađivanje totalitarističkoj vlasti zahvaćalo je sve segmente onodobnoga kulturnog života. Vlast je podupirala događaje što su ih organizirale fašističke organizacije (posebice Dopolavoro, GIL i GUF) zapostavljajući i/ili kontrolirajući one priređivane od strane hrvatskih glazbenih društava. Intenzitet kulturnih, pa tako i glazbenih zbivanja postaje razvidno rjeđim već tijekom ljetnih mjeseci - osobito nakon rujna kada raste otpor građanstva prema zabranama i svim odlukama fašističke vlasti - a izravni napadi na talijanske vojnike bivaju sve učestalijima.²³

U takvim okolnostima organi vlasti bili su odveć okupirani sigurnosnim uvjetima da bi se mogli baviti organizacijom kulturnih zbivanja, što je pridonijelo stagnaciji i zamiranju glazbenog života grada. Promjene su zahvatile školstvo u cjelini, pa tako i glazbeno, s jasnim naznakama talijanizacije. U listu *San Marco! -Edizione di Spalato* koji su pokrenuli Talijani odmah nakon uspostave vlasti,²⁴ objavljivala su se zbivanja u splitskim školama, te ponude različitih tečajeva što su ih pokretale spomenute fašističke organizacije. U nizu natječaja za konvikte zanimljivo je spomenuti obavijest o upisu u Konvikt Majke Divne u Splitu s podukom iz stranih jezika, te umjetničkog crtanja i glazbe,²⁵ zatim onaj o plesnoj školi *Scotti*, koja objavljuje raspored svojih vježbi i poduka s pratnjom jazz-orkestra,²⁶ te one o tečajevima koje su organizirali GIL i Dopolavoro. Dok je Dopolavoro najavljivao osnivanje dramske amaterske družine,²⁷ pod organizacijom GIL-a započeti su besplatni tečajevi talijanskog i njemačkog jezika,²⁸ tečaj ritmičkog plesa,²⁹ te tečaj zbornog pjevanja i sviranja puhačkih instrumenata i harmonike.³⁰ Od 1. prosinca 1941. *San Marco* prestaje izlaziti, a zamjenjuje ga također dvojezični list *Il popolo di Spalato*, glasilo istoimenoga tiskarskog zavoda – koji sve do 10. rujna 1943., dakle do same kapitulacije Italije, izvješćuje o glazbenim zbivanjima u gradu. Kako saznajemo iz onodobnih napisa, najraznovrsnija kulturna izobrazba (i glazbena) bila je prepuštena Institutu za fašističku kulturu (*Istituto della Cultura Fascista*) i Dopolavoru. Sjedište je bilo u prostorijama nekadašnjeg društva *Società Corale*, odnosno *Società Filarmonica di Spalato* u ostatku zgrade izgorjelog kazališta *Teatro Bajamonti* na Botičevoj poljani, sada preimenovanoj u Piazzale Littorio.³¹ U razdoblju od kraja 1942. do sredine 1943. sve je

angažiraniji splitski ogranak omladinske fašističke organizacije (tzv. GIL), sa sjedištem u prostorijama nekadašnjeg Hrvatskog doma: u siječnju 1943. pokreće vlastiti polumjesečnik *Bir el Gobi* (Foglio d'ordini dei Battaglioni della Gioventù italiana del Littorio) koji izlazi do 30. lipnja 1943.; učestalo organizira brojne aktivnosti (već u ljeto 1942. najavljuje svoj *Pomeriggio musicale*, prvu u seriji priredaba klasične glazbe u izvođenju mladih glazbenika), te, uz spomenuti tečaj zbornog pjevanja i sviranja, u proljeće 1943. otvara *glazbenu školu* (istaknula I.T.F.) s podukom iz pjevanja, te limenih puhačkih i gudačkih instrumenata.³² Pretpostaviti je da je škola obrazovala glazbenike koji su u organizaciji GIL-a nastupali u raznim prigodama (primjerice u programima za mornare, za vojnu bolnicu, u priredbama za talijanske oružane snage s predstavama iz produkcije vlastite *Rivista teatrale* u kojoj su bili zastupljeni orkestar i vokalni glazbeni ansambli).³³ Jačanju terora neprijateljskih vlasti suprotstavljao se vrlo razgranati i efikasni ilegalni rad splitskih kulturnjaka. Među njima bili su i glazbenici raznih profila: skladatelji Ivo Tijardović, Marijan Burić i Silvije Bombardelli, pijanist Andreja Preger, dirigent Maks Unger, zborovođa Ante Vesanović, violončelist Feđa Čatipović i dr.³⁴ Kao predsjednik ilegalnoga Narodnooslobodilačkog odbora za Split i vrlo aktivni sudionik u raznorodnim gradskim kulturnim akcijama, Tijardović je primjerice svoje "satove pjevanja" održavao sve do srpnja 1943., kada je zajedno s Ungerom otišao na pripreme Drugog zasjedanja ZAVNOH-a u Otočcu.³⁵

U rujnu 1943. nastupaju novi krupni događaji - u Split ulaze njemačke trupe i uspostavlja se vlast Nezavisne Države Hrvatske. Grad napuštaju brojni politički "razotkriveni" pojedinci, krećući u borbene jedinice ili u zbjegove u Italiju, odnosno u El Shatt u Afriku. Među njima bili su već afirmirani pedagozi i glazbenici J. Hatze, M. Burić, Niko Martinis, Branko Kovačić, Marija Gatin, Tibor Dukes, Andreja Preger, Ksenija Nonveller, Paško Duplančić, i dr.³⁶ Privid sigurnosti nastojao se postići poticanjem kulturnog života uopće, obnavljanjem nastave u školama, ponovnim okupljanjem društava koja su nekoć predano i uspješno radila kako na reproduktivnom tako i na pedagoškom polju. Štoviše, uz Gradsku glazbenu školu, nastavu pjevanja i sviranja nekih instrumenata za svoje interne potrebe organizirala su i društva, orkestri, zborovi te komorni ansambli poput *Tomislava*, *Guslava*, *Radničkog socijalističko-pjevačkog zbora* i ostalih. Čini se da je i *Splitska filharmonija* – koja se u nizu godina nekoliko puta osnivala, raspadala i mijenjala nazive – imala odjel

Muzičke škole u kojoj su osim Hatzea, Ungera i Tijardovića radili Bernhard Grisogono (violončelo), Josip Dadić (flauta) i drugi nastavnici.³⁷ S nastavom klavira, violine, violončela, flaute i pjevanja istakla se i Glazbena škola u okviru društva *Ženska zadruga* u kojoj su predavali Edo Křenek, Ena Iveta-Grisogono, Vjera Sokolić-Karaman, Cvijeta Cindro... Djelatnost ovih škola jamačno se odvijala usporedo sa *Zvonimirovom*, negdje između 1920. i 1925. godine.³⁸

Kako smo već naglasili, nastavni planovi i programi gradskih gimnazija, stručnih škola i sjemeništa također su propisivali glazbeno obrazovanje (najčešće zbor, pjevanje i teoriju), pa i tu nailazimo na značajna imena nastavnika i zborovođa: Rosenberga Ružića, Paraća, Hatzea, Hrazdiru, Dobronića, Bozzottija-Obrovića i Josipa Fulgosija.³⁹ Paralelno s tom širom društvenom djelatnošću odvijao se ponešto specijaliziraniji glazbeno-pedagoški rad u privatnim školama. Sa začecima u vrlo omiljenom i relativno često priređivanom kućnom muziciranju na čisto amaterskoj osnovi, s vremenom je visoka glazbena naobrazba pojedinaca utjecala na podizanje stručne razine rada i izvedbi, dovodeći do otvaranja niza škola čiji su rezultati svjedočili o otvorenom i profesionalnom pristupu, daleko iznad amaterizma.

Pjevanje - kao, vjerojatno, najznačajniji glazbeni izraz Splita - oduvijek je bilo sastavnim dijelom svih glazbenih manifestacija, temeljem brojnih glazbenih društava, ali i nastavnim predmetom kome se posvećivala posebna pozornost u odgoju.⁴⁰ Osebujan i vrlo značajan prilog toj grani glazbene pedagogije dale se privatne p(o)jevačke škole Regine Nikičević (1905.-1934.) i Cvijete Cindro. Te iznimno nadarene mezzosopranistice svojim su se glasovnim mogućnostima isticale već u *Zvonimirovoj glazbenoj školi* kao učenice Hatzea, a poslije i u svojoj dugogodišnjoj praksi opernih i koncertnih pjevačica. Njihovo znanje i iskustvo pomoglo je mnogim mladim talentiranim pjevačima da sazriju do interpretata zavidnih sposobnosti (Bianka Dežman, Ilija Žižko, Nada Radić, Elza Karlovac, Paško Duplanciću, Marija Gatin...)⁴¹ Naročito cijenjena bila je i privatna glasoviračka škola Ene Ivete-Grisogono (između 1918.-1944.), pijanistice koja je glazbenu naobrazbu stekla u Zagrebu dopunivši je specijalističkim tečajevima u Salzburgu i Parizu. Sa suradnicama Zorkom Perišić i Gjorgjom (Đurđicom?) Meneghello, a uz nadzor skladatelja Frana Lhotke iz Zagreba, ova je škola bila vrlo poznata i cijenjena, nudeći cjelovito glazbeno obrazovanje svojim polaznicima (obuku iz teorije, harmonije, zbornog pjevanja, solfeggia i povijesti glazbe).⁴² U razdoblju od godine 1919. nailazimo

na još mnogo privatnih škola u gradu čiji su polaznici vrlo aktivno i dinamično sudjelovali u raznim oblicima glazbene reprodukcije: Adelija (Marsich) Lovrinčević, nakon studija na konzervatoriju *Giuseppe Tartini* u Trstu i deset godina rada u Dubrovniku, razvila je u Splitu vrlo plodan i uspješan pedagoški rad u razdoblju od 1919. do 1944.; Nikola Zakladny sa kćerima Zojom i Larisom osnovao je godine 1924. školu za violinu, violu, violončelo i glasovir s teorijskom podukom. Nakon smrti sestre i oca, samostalnu poduku iz glasovira nastavila je (od 1938. do 1945.) Larisa Veskovska Zakladny, prešavši nakon toga zajedno sa svojim učenicima u Državnu srednju muzičku školu. Između ostalih, u ovoj su školi učili istaknuti pojedinci čija se glazbena aktivnost prati i u idućim godinama: Nando Roje, Antun Bućan i Ante Vesanović.⁴³ I pijanistica Estela Ivić-Kuzmanić uspješno se bavila glazbenom podukom nakon što je 1915. diplomirala glasovir na bečkoj Akademiji za glazbu. Uz aktivno koncertiranje, od 1919. podučavala je u svojoj privatnoj glasoviračkoj školi, odgojivši čitav niz značajnih interpreata: Zdenka Marasovića, Zvezdanu Bašić, Ranka Tudora i dr. Uz navedene, još je samo tri godine djelovala i *Primorska muzička škola* (1936.-1939.), koju je osnovalo od Ministarstvo prosvjete, a javnosti je pružila uvid u svoj rad koncertom u foyeru Kazališta 1939., nakon čega je, uoči ratnih zbivanja, potpuno ugašena. Prije istaknuti prividno povoljniji uvjeti za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske i njemačke okupacije koji su navodno podrazumijevali revitalizaciju duge tradicije splitskih kulturnih društava, ipak su bili tek puka farsa. U novonastaloj društveno-političkoj klimi formira se Posadna domobranska limena glazba sa 18 svirača i pjevački zbor Ustaške mladeži sa zborovođom i korepetitorom Veljkom Matasom. Situacija u gradu biva sve težom i mučnijom, a osim Ive Paraća koji je već prilično bolestan proživljavao ratne godine u odricanjima i strahovanjima, gotovo da i nije bilo drugih aktivnih glazbenika i pedagoga.⁴⁴

Promjene u svim sferama života dogodit će se tek nakon oslobođenju, u proljeće 1945., kada se u čitavoj Dalmaciji počinju osnivati kulturna društva s dramskim, folklorno-plesnim i pjevačkim skupinama. U Splitu se pojavljuje nova generacija mlađih umjetnika, koji aktivno sudjeluju u obnovi gotovo ugasloga kulturnog života grada. Na čelu s Enom Grisogono, a na inicijativu narodne vlasti, 26. ožujka 1945. započela je s djelovanjem *Državna srednja muzička škola* u kojoj se nudila poduka u sviranju glasovira, violine, viole, violončela i ostalih orkestralnih instrumenata, kao i poduka u pjevanju

i kompoziciji uz odgovarajuće teoretske glazbene discipline. S ciljem osposobljavanja i izobrazbe mladih glazbenika, škola je izrasla na postojećim tradicijama sustavnoga glazbenog obrazovanja, koje je valjalo oživjeti u netom oslobođenoj zemlji i stvoriti rasadište kvalificiranih kadrova glazbene struke koji će aktivno sudjelovati u kulturnom životu Splita. Nakon što su objavljeni prvi prijemni ispiti i upisi (primljeno je ukupno 495 učenika), formirani su odjeli i nastava je započela 26. travnja 1945. u prostorijama palače Cindro u Krešimirovoj ulici. Poput opisane prakse u Gradskoj glazbenoj školi, i ovdje su se krajem lipnja provodili tzv. kontrolni ispiti, kojima se učenike razvrstavalo po razredima prema različitim razinama predznanja. Školska godina trajala je od rujna do lipnja sa četiri razreda niže i pet razreda srednje škole, a radilo se prema određenom – privremenom nastavnom planu i programu. U početku skromnijega opsega, s brojnim poteškoćama, neodgovarajućim prostorijama, nedostatkom instrumentarija, literature i sl., škola je u pogledu organizacije i pedagoških metoda vrlo brzo napredovala, uključujući se i u brojne akcije obnove i izgradnje zemlje nastupima svojih nastavnika i učenika. Već u sljedećoj školskoj godini (1946.) prešla je u nove prostorije u Ulici I. Lučića-Lavčevića, gdje i danas dijelom radi, a u idućim godinama - uz stručnu glazbenu nastavu na odjelima - uvedena je i općeobrazovna nastava na razini srednjih škola. Osnovan je i baletni studio (djelovao je samo nekoliko godina), kojim je rukovodila Jitka Ivelja, istaknuta baletna umjetnica. Od školske godine 1948./49. ustalila se današnja struktura škole - šest razreda niže, dva pripremna (danas - razredi za odrasle) i četiri razreda srednje škole - s realizacijom nastavnog plana i programa koji je od 1949. do 1963. vrijedio za sve Muzičke škole u Hrvatskoj. Prema tom programu zastupljeni su odjeli za klavir, gudačke i puhačke instrumente, pjevanje i teoretske predmete koji su postojali i ranije, s uvođenjem novog, za narodne i popularne instrumente (harmonika i gitara).⁴⁵ S povećanjem broja odjela i učenika, pokazala se potreba za prostornim proširenjem škole, što je i omogućeno zahvaljujući inicijativi Školskoga odbora i pomoći Općine i Brodogradilišta *Split*. Godine 1959. započela je izgradnja nove školske zgrade, a 12. rujna 1965./66. škola je konačno dobila prostorije u novoizgrađenom dijelu uz dom Brodogradilišta u Ulici graničara gdje djeluje i danas. S namjerom odavanja priznanja glazbeno-pedagoškom i skladateljskom radu svojega sugrađanina J. Hatzea, Skupština općine Split na sjednici od 2. srpnja 1964. donijela je odluku o odobrenju promjene naziva škole, koja se

od tada naziva – Muzička škola *Josip Hatze* u Splitu. Kontinuirani razvoj svih djelatnosti ustanove i permanentno usavršavanje rada i nastave odražavale su godine što slijede: 1966./67. Škola je osnovala Muzičko zabavište za predškolsku djecu; vodila je stručno-pedagoški nadzor nad radom muzičkih škola u Drnišu, u Komiži na otoku Visu, osnivala je područna odjeljenja u Šibeniku, Pločama, Trogiru, Makarskoj, na otocima; 1968./69. otvorila je Odjel za balet i ritmiku, počevši od I. razreda niže škole s obligatnom nastavom solfeggia i klavira, a prema programu propisanom za baletne škole; stalno je povećavala broj internih i javnih produkcija; sudjelovala je u manifestacijama od općeg i društvenog značenja, i, dakako, postizala zapažene rezultate na brojnim inter-nim, republičkim, saveznim, regionalnim i državnim natjecanjima; organizirala je gostovanja i razmjene učenika – s Pragom, Zagrebom, Dubrovnikom, Zadrom; od 1971./72. pri Školi je osnovano područno odjeljenje Muzičke akademije u Zagrebu sa dvogodišnjim studijem glasovira (tek od 1979./80. započeo je četverogodišnji), a od rujna 1974. utemeljen je i Odjel za gudače. Iz ovog prilično sažetog, no dovoljno znakovitog prikaza, razvidno je istaknuto mjesto i uloga Škole u razvoju cjelokupnoga glazbenog i kulturnog života ponajprije Splita, ali i svih onih sredina u kojima su aktivno djelovali, a i danas djeluju bivši učenici i nastavnici Škole.⁴⁶

Paralelno s djelovanjem Muzičke škole *Josip Hatze* započelo je u Splitu i visokoškolsko glazbeno obrazovanje. Naime, mjesec dana od osnivanja Državne srednje muzičke škole, utemeljena je Viša pedagoška škola kao prva visokoškolska ustanova u oslobođenoj Hrvatskoj na kojoj je 1958. otvorena i studijska grupa za muzički odgoj. To je zapravo začetak studija glazbe u Splitu, koji će, s područnim odjeljenjem Muzičke akademije pri Muzičkoj školi *Josip Hatze*, od listopada 1997. prerasti u današnju Umjetničku akademiju.⁴⁷ Studenti su imali mogućnost izbora jednopredmetnog studija muzičkog odgoja ili ga kombinirati sa studijem nekog od jezika (hrvatskoga, talijanskoga ili engleskog). Ubrzo nakon konstituiranja ustanove, formirao se i izvanredni studij koji je egzistirao do 1973. godine.⁴⁸ Viša pedagoška škola transformirala se potom u Pedagošku akademiju (dvogodišnju višu školu, 1961./62.), a od školske godine 1964./65. u okviru ponuđenih studijskih programa postojao je i dvogodišnji studij pod nazivom *Muzika*, odnosno *Glazba*, od 1972. s programom koji je bio identičan nastavnom programu VIII. odjela Muzičke akademije u Zagrebu.⁴⁹ Takva organizacija studija trajala je do 1978., kada se Pedagoška akademija integrirala

s Filozofskim fakultetom u Zadru i djelovala pod nazivom Filozofski fakultet u Zadru - Nastavnički studiji u Splitu. Poput ostalih programa (s izuzetkom studija razredne nastave i predškolskog odgoja), 1979./80. glazba prelazi na četverogodišnji studij za obrazovanje profesora. Nastavni kadar se osjetno povećava, a struktura nastavnog plana i programa korespondira s onom VIII. odjela zagrebačke Muzičke akademije. Zavod za glazbenu kulturu organizira i tzv. *studij uz rad*, odnosno doškoloavanje nastavnika koji su prethodno završili dvogodišnji studij glazbe. Splitski dio Filozofskog fakulteta u Zadru orijentira se 1983. na područje prirodnih znanosti i odgoja te postaje samostalni OOUR Prirodoslovno-matematičkih znanosti i studija odgojnih područja Filozofskog fakulteta u Zadru, a onda, naposljetku, 1991. dobiva status samostalnog fakulteta.⁵⁰ Uz ostale raznorodne obrazovne profile, u okviru Zavoda za glazbenu kulturu obrazuju se i dalje profesori glazbe.⁵¹ Osim spomenutih područnih odjela Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu za glasovir i gudače, školske godine 1990./91. osnovan je i Odjel za solo-pjevanje, a već 1992./93. i Odjel za gitaru.

No, od početaka osnivanja područnih odjela u suradnji s Muzičkom školom davne 1971. pa do konačnog oblikovanja u odjele današnje Umjetničke akademije Sveučilišta u Splitu, dogodio se čitav niz promjena, prekida, ponovnih osnivanja, preimenovanja (od 1989./90. područni odjeli mijenjaju naziv u *dislocirani odjeli*), te novoosnovanih odjela.⁵² Ipak, zahvaljujući upravo ovim studijima i ustrajnosti njihovih utemeljitelja i nastavnika, broj stručnih glazbenih djelatnika vidno je porastao, stvorena je baza za razvoj i kvalitativno jačanje brojnih reproduktivnih glazbenih ansambala, te za osnivanje sve većeg broja osnovnih glazbenih škola u Dalmaciji. Osim toga, dislocirani odjeli koji su se unatoč teškoj materijalnoj i pravnoj situaciji uspjeli održati u Splitu, postali su temelj konstituiranju splitske Umjetničke akademije koja je s radom započela u listopadu 1997. U zajedničkom djelovanju dviju umjetničkih struka – likovne i glazbene – stvoreni su preduvjeti za njihovu sveobuhvatniju ulogu i značenje, te složeniji i snažniji utjecaj na kvalitetu umjetničkog djelovanja u ovoj regiji.⁵³ U početku sastavljena od dva odjela (za glazbenu umjetnost i za likovne umjetnosti, a od 2005. i za kazališnu), Umjetnička akademija u prvom desetljeću svojega postojanja neprestano je jačala osnivanjem novih studijskih programa, to jest novih odsjeka unutar postojećih odjela. Na Odjelu za glazbenu umjetnost do danas (zaključno sa 2007.) ustrojeni su odsjeci za *nastavnički studij*

glazbene kulture (od 2005. to je odsjek za *glazbenu pedagogiju*), odsjek za *teoretske predmete i kompoziciju* (osnovan u akademskoj godini 2000./2001.), odsjek za *klavir*, odsjek za *žičane instrumente* (violina, viola, violončelo, gitara), odsjek za *puhačke instrumente* (flauta i klarinet, od 1998./99.) i odsjek za *pjevanje*. Utemeljenjem ove institucije stvorene su pretpostavke razvoja i drugih humanističkih disciplina u Splitu, što je pridonijelo širenju i njegovanju tradicijske i umjetničke baštine, kao i stvaranju novih vrijednosti u području kulturnog, umjetničkog i duhovnog stvaralaštva.

Sintezom iznesenih težnji i postignuća na području glazbeno-pedagoškog djelovanja valja zaključiti da je u svim aspektima i oblicima glazbenoga školstva očita tendencija k njegovoj sve većoj profesionalizaciji. Osim ostalih očitovanja kulturnog života u Splitu, i glazbena izobrazba potvrđuje činjenicu da su manje, periferne sredine uspijevale razviti vlastite snage i vrlo živo sudjelovati u oblikovanju kulturnih zbivanja postavljajući se uz bok mnogim politički i financijski moćnijim središtima. Takvo stanje odraz je velike agilnosti i entuzijazma angažiranih pojedinaca, ali i vitalnosti glazbenih ustanova što su egzistirale u Splitu. Glazbena poduka bila je individualna i skupna, privatna i društvena, a njezini nositelji mahom glazbeno obrazovani pojedinci. Pridonošeći demokratizaciji glazbe, škole su bile privatne, gradske ili državne - od onih povremenih i amaterskih u prošlosti, do današnje sustavno organizirane obrazovne vertikale (od predškolske do visokoškolske, akademske, profesionalne). Glazbene djelatnosti uvjetovale su stalnu prisutnost stručnih glazbenika u gradu - orguljaša, kapelnika, dirigenata, skladatelja i pedagoga. Osim raznolikosti u praksi i glazbenoj izobrazbi naročito su se istaknula tri područja (zborno pjevanje, solističko pjevanje i glasovir), a vrsnoćom nastavničkog kadra, suvremenim pedagoškim standardima i rezultatima postignutim na javnim priredbama i završnim ispitima izdvojile su se *Gradska glazbena škola* (1928.-1941.) i *Državna srednja muzička škola* (osnovana 1945.) s izrazito visokim ugledom u javnosti i među stručnim krugovima. Prateći, uz stanovite padove i zastoje, kontinuirani razvoj glazbenog obrazovanja od kraja 14. stoljeća do danas, naznačeni vremenski slijed iskristalizirao je nekoliko razdoblja:

- a) razdoblje vezano uz djelokrug Crkve (od početka 15. stoljeća);
- b) razdoblje stranih dominacija i privatnih inicijativa (od kraja 18. stoljeća);
- c) razdoblje preporoda školstva (od II. polovine 19. stoljeća, odnosno zakona iz 1869.);

d) razdoblje pada i stagnacije (u godinama Drugoga svjetskog rata 1941.-1945.);

e) razdoblje ponovnog procvata (od 1945. nadalje).

Tijekom svih navedenih razdoblja kreatori kulturne politike, organizatori i glazbenici u Splitu u većoj su ili manjoj mjeri uviđali značenje glazbene izobrazbe i njezinu povezanost s cjelinom glazbenog života. Ne smijemo, međutim, zanemariti činjenicu da su uvjeti života i društveno-politička klima znatno utjecali na organiziranje i provedbu glazbene poduke u gradu. U situaciji osiromašenih materijalnih mogućnosti, rata, trvenja, antagonizama i nesloge rad glazbenih društava i njihovih škola bio je zamjetno slabiji, te se katkad potpuno gasio. S druge pak strane, stabilnost i povoljnije društveno-političke prilike poticale su angažman pojedinaca i institucija utječući na razvoj i usavršavanje glazbene izobrazbe, kako privatne tako i društvene. Zahvaljujući tome, neprestano je rasla i razina izvođačkog umijeća, kriteriji pri izboru repertoara i procjenjivanju izvedbi postajali su sve rafiniraniji, a reprodukcija je obuhvaćala sadržajno, tehnički i stilski različitu glazbu koja je mogla zadovoljiti raznorodne interese i zahtjeve slušateljstva. Sve je to pridonosilo bogaćenju i dinamiziranju glazbenog života Splita te razvoju njegove glazbene kulture u najširem smislu riječi.

Konačno, faktografija predstavljena ovom studijom otvara prostor za suprotnije i specijalizirane analize, za razrade pojedinih aspekata glazbenoga školstva i dalja ispitivanja supstancijalnih tema koja bi trebala dovesti do zanimljivih spoznaja ne samo u sagledavanju sadržaja, načina i pristupa školovanju profesionalnih glazbenika u užoj, lokalnoj sredini već bi zacijelo pridonijela stvaranju sveobuhvatne i cjelovitije slike o razvoju sustavnoga glazbenog obrazovanja u Hrvatskoj.

BILJEŠKE

- ¹ O glazbenome školstvu u Splitu, njegovu povijesnome slijedu i razvoju pisali su muzikolozi čiji je znanstvenički interes zadirao u opis i rekonstrukciju zbivanja iz splitske glazbene povijesti. Riječ je, naime, o prilično razasutim i uglavnom fragmentarnim zapisima o odabranim vremenskim isječcima s opisom djelatnosti važnijih institucija i pedagoških ličnosti koje su utrle put kontinuiranoj, organiziranoj i profesionaliziranoj glazbenoj izobrazbi. Povodeći se dostupnim i relevantnim izvorima, nastojali smo sistematizirati postojeću građu, upotpuniti je novim podacima i načiniti kronološki pregled najvažnijih pojava na

- području glazbenoga školstva u Splitu u razdoblju od šezdesetih godina 19. do kraja 20. stoljeća. Izlaganjem činjenica i registriranjem njihova značenja u cjelini glazbenog (i kulturnog) života nagovješćuju se težišta za dalje nadgradnje i razrade supstancijalnih tema koje bi - nakon primarne obrade podataka i svladane faktografije - tek trebale uslijediti.
- ² Uz šezdesetak crkvenih pjevača (među kojima su i vrsni solisti Stefano Kalašić, "zapisan kao drugi bas u Milanskoj Skali", Michele Cvitić, pjevačice Mariana Roić, Orsolina Defranceschi i Marianna Dešković, koja se od osamdesetih godina i sama bavila glazbeno-pedagoškim radom), Visetti je odgojio čitav niz vrlo sposobnih pijanista, od kojih se u tadašnjem tisku spominju sestre Dudan, Marianna Roić, Petar pl. Tartaglia i Abram Porlitz. Usp. Mirjana Škunca: *Glazbeni život Splita od 1860 do 1918*, Književni krug, Split, 1991., 110-111; Miljenko Grgić: *Kroz prošlost glazbenog obrazovanja u Splitu. Od prvih glazbenih zvanja do Općinske glazbene škole*, Arti musices, 33/1, Zagreb, 2002., 26. Opširnije o kapelnicima vidi u: Miljenko Grgić: *Glazbena kultura u splitskoj katedrali 1750.-1940.*, HMD, Zagreb, 1997.
- ³ Poznato je jedino ime Petra Tartaglie - inače Visettijeva bivšeg učenika i općinskog vijećnika koji se od 1864. prihvatio reformiranja glazbe u gradu - u ulozu upravitelja i tajnika nove ustanove, a imena nastavnika za sada se mogu tek pretpostaviti. Čini se, naime, da je predmetnu nastavu iz gudačkih instrumenata vodio Giambattista Beneggi, a iz puhačkih Paolo Malik, obojica gradski službenici od kojih je prvi upravljao ansamblom *Orchestra civica*, a drugi mješovitim ansamblom *Banda cittadina* u kojem su nad gudačima prednjačili puhači. Usp. M. Grgić: *Kroz prošlost...*, 28-30.
- ⁴ Usp. M. Škunca, *op. cit.*, 109-110.
- ⁵ Zbog svojega političkog opredjeljenja za nastojanja narodnjaka, Jedlička se na tom mjestu nije dulje zadržao. Već 1870. na čelo Gradske glazbe dolazi Tomo Grossmann, a sedam godina kasnije brigu o općinskom instrumentalnom ansamblu preuzima Francesco Wanisek, glazbenik rodom iz Moravske kojega je Franz von Suppé preporučio splitskoj upravi za voditelja i učitelja *Bande cittadine*. Usp. *ibid.*, 122-124.
- ⁶ Nakon dvogodišnjeg rada s učenicima, u ljeto 1881. na kraju školske godine, priredio je glazbenu akademiju, na kojoj su bili zapaženi i pohvaljeni nastupi pjevačkog zbora, pjevača solista i jednog violinista. Usp. M. Škunca, *op. cit.*, 111.
- ⁷ Krajem 1904., kada je *Narodna glazba* bila na vrhuncu svoga djelovanja, *Jedinstvo* obavještava građanstvo da je u njezinoj školi nedavno započela redovita poduka na "strunovim, drvenim i mjedenim glazbalima (...) a podučavanje je besplatno uz obavezu sudjelovanja u glazbi, dotično u orkestru glasbe i kazališta nakon završenog izučenja." Usp. M. Škunca, *op. cit.*, 280.
- ⁸ Opširnije biografske podatke o navedenim glazbenicima vidi u: M. Škunca, *op. cit.*, 335-337; 480-481.
- ⁹ Usp. M. Škunca, *op. cit.*, 281.
- ¹⁰ Usp. M. Škunca, *op. cit.*, 282. Po vremenu koje su proveli u radu s Društvom i rezultatima koje su postizali, svojim se dirigentskim i pedagoškim zaslugama ističu upravo Josip Hatze i Ćiril Metod-Hrazdira. Pedeseta godišnjica proslavljena je pod vodstvom

- mo. Borisa Papandopula. Usp. Smiljana Radoičić-Kraljević: *Prilog proučavanju muzičkog odgoja i obrazovanja u Splitu*, Kulturna baština, br. 7-8, Split 1978., 98.
- ¹¹ Usp. M. Škunca, *op. cit.*, 284.
- ¹² Zanimljivo je izdvojiti i nastojanja *Pučke štionice* u splitskom predgrađu Lučac, koja je u proljeće 1906. objavila otvaranje "škole pjevanja za splitske težake" u kojoj su vježbe bile predviđene dva puta nedjeljno, a učitelj je bio daroviti slikar Virgil Meneghello-Dinčić, brat violinista Armanda. Radilo se zapravo o pokušaju oživljavanja i očuvanja tradicionalnog varošskog folklora, odnosno dalmatinske klapske pjesme kao autohtonog, vrlo tipičnog načina glazbenog izražavanja stanovnika priobalnog dalmatinskog područja. Premda iz raspoložive dokumentacije nije moguće ustvrditi da li je, kada i koliko djelovala ova škola, već sama objava njezina otvaranja važno je svjedočanstvo o njegovanju tradicionalnih glazbenih tvorevina koje i danas vrlo živo egzistiraju unutar svog autentičnog prostora (vjerojatno zahvaljujući i ovakvim pokušajima!). Usp. M. Škunca, *op. cit.*, 286.
- ¹³ Usp. *ibid.*, 286.
- ¹⁴ Usp. *Novo doba*, Split, 12. srpnja 1934, 6.
- ¹⁵ Usp. M. Grgić: *Gradska glazbena škola u Splitu (1928-1941)*, *Arti musices*, 24/2, Zagreb, 1993., 229-248.
- ¹⁶ Usp. *ibid.*, 229.
- ¹⁷ Usp. *ibid.*, 233.
- ¹⁸ Usp. *ibid.*, 235.
- ¹⁹ Usp. *ibid.*, 236.
- ²⁰ Usp. *ibid.*, 229.
- ²¹ Zanimljivo je naglasiti da je broj koncerata naročito porastao dolaskom Borisa Papandopula (1935.), odnosno njegovim preuzimanjem nastavnčkih dužnosti u školi. U novinskim stupcima *Novoga doba*, Papandopulo je često naglašavao važnost kultiviranja publike i razvoj glazbenoga ukusa mladih. Osim toga, predstavljao je glazbene događaje, pisao o glazbenoj nastavi i odgoju, njezinoj svrsi i potrebama, o opasnostima koje prijete od prodora "trivijalne", zabavne šlagerske glazbe, i sl. U listu od 13. prosinca 1935., str. 3, preporučio je, primjerice, izdanje *Zborne muzike za omladinu* u povodu potpunog izdanja *Grlice*, revijalne zbirke omladinske muzike u kojoj je zastupljeno tridesetak "jugoslavenskih kompozitora" sa oko 200 zbornih skladbi – obradbi narodnih napjeva ili skladbi pisanih u narodnom duhu – različitih stupnjeva težine, *a cappella* ili uz pratnju instrumenata i s uputama zborovođa. Zalagao se za propagiranje domaćega glazbenog stvaralaštva, najavljivao vlastite zamisli, programe i djela, te komentirao skladbe i glazbene aktivnosti drugih. Opširnije o tome vidi u: Mirjana Škunca: *Mostovi građeni glazbom*, Bašćinski glasi, knjiga 7, 1998., 86-87.
- ²² Usp. Miljenko Grgić, *Gradska glazbena škola u Splitu (1928-1941)*...., 233. Evo jednog cjelovitijeg izvataka iz rukopisnog teksta prof. Zlatka Grgoševića napisanog u Zagrebu početkom srpnja 1935. pod naslovom *Što daje Splitu njegova Gradska glazbena škola?* koji je zacijelo trebao biti i objavljen: "[...] Grupa muzičara Gradske glazbene škole, među kojima je uvaženi kompozitor g. Boris Papandopulo, čini se, da je matica, koja daje polet i biljeg glazbenom životu Splita. Brojne produkcije (akademije), mahom vrijednih muzičkih djela, pomažu najpotpunije posljednjem cilju ove škole, koji glasi: stvaranje

uvjeta za razvoj glazbenog života u Splitu. Tu nastupaju budući domaći koncertanti, pratioci, budući članovi filharmonijskog orkestra, tu se slušaju prvi nastupi budućeg muzikalnog pomlatka splitskih pjevačkih društava i, tko zna, nije li tu jezgra za budući samorodni splitski glazbeni teatar. Danas, u mučnim počecima, u doba opće materijalne depresije, kad malo tko ispravno shvaća veliku zadaću Gradske glazbene škole za Split, a nitko joj ne pruža materijalne pomoći, dužan sam na ovome mjestu naročito podvući požrtvovnost, dalekovidnost i idealizam nastavnika te škole. Vjerujem u to, da nastojanja nastavnika moraju uroditi plodom, jer je garancija za to i natprosječna prirodna nadarenost omladine, koja se odlikuje dobro razvijenim sluhom i smislom za ukusno fraziranje i izvađanje djela. [...]". Usp. Miljenko Grgić: *Rad Jelke Karlovac i Gradske glazbene škole u ogledu suvremenika (1931-1935)*, Kulturna baština, br. 22-23, Split, 1993., 157.

23 S tim u vezi, zanimljivo je izdvojiti događaj vezan uz školstvo koji je krajem rujna potresao grad. Naime, nezadovoljstvo srednjoškolaca koji su se opirali uvođenju nastave na talijanskom jeziku i prosvjedovali zbog kašnjenja izdavanja svjedodžbi na talijanskom jeziku bilo je sve intenzivnije i veće. Nakon što su odbijeni njihovi zahtjevi za izdavanje svjedodžbi na hrvatskom jeziku u određenom roku i za ukidanje prisilnog upisivanja u fašističke organizacije za mlade (što je čak postao uvjet za upis u novu školsku godinu), 25. rujna organizirana je velika demonstracija na splitskom Narodnom trgu u kojoj su mnogi srednjoškolci uhićeni i napadnuti od strane fašističke policije i karabinjera. Usp. Karmen Hrvatić: *Kulturni život Splita na stranicama lista San Marco*, Kulturna baština, br. 33, Split, 2006., 286.

24 *San Marco!-Edizione di Spalato* počeo je izlaziti 29. travnja 1941. kao jedini splitski dnevni list u prvih sedam mjeseci talijanske okupacije, a njegov zadnji broj izašao je 30. studenog iste godine – u prva 43 broja izlazio je u dva odvojena izdanja, jedno na talijanskom, a drugo na hrvatskom jeziku, dok se od 20. lipnja tiska u jedinstvenom dvojezičnom izdanju, op. I.T.F.

25 Usp. *Upis u stručnu školu Majke Divne*, San Marco, 1. listopada 1941, 7.

26 Usp. *Plesna škola Scotti*, San Marco, 26. srpnja 1941., 7.

27 *O.N.D. – Dramska amaterska sekcija*, San Marco, 18. studenoga 1941, 4. i *O.N.D. – Družina dramskih amatera*, San Marco, 28. studenoga 1941, 4.

28 *Tečajevi talijanskog i njemačkog jezika*, San Marco, 14. studenoga 1941., 4.

29 *GIL – Tečajevi ritmičkog plesa*, San Marco, 18. studenoga 1941., 4.

30 *Tečaj za zbornu pjevanje i sviranje duvaćih instrumenata i harmonike*, San Marco, 29. studenoga 1941., 4.

31 Usp. Mirjana Škunca: *Glazbeni život Splita 1940-1945 – vrijeme stradanja i kušnje*, Moćnosti, br. 7-9, Split, 1997., 184.

32 Usp. *ibid.*, 189.

33 Usp. *ibid.*, 189.

34 Usp. *ibid.*, 189.

35 Usp. *ibid.*, 190.

36 Usp. *ibid.*, 191.

37 Usp. Smiljana Radoičić-Kraljević: *Prilog proučavanju.....*, 100.

38 Usp. *ibid.*, 100.

- ³⁹ O glazbi u djelovanju Klasične gimnazije u Splitu i Obrtničke škole u Splitu opširnije vidi u: Mirjana Škunca, *Mostovi građeni glazbom*, Književni krug, Split, 2008., 336-357.
- ⁴⁰ Usp. *ibid.*, 102.
- ⁴¹ Usp. *ibid.*, 102; Smiljana Radoičić-Kraljević i Jasna Rak: Iz povijesti muzičkog školstva u Splitu, u: *Spomenica. 30 godina muzičke škole "Josip Hatze" Split 1945-1975*, Split, 1975., nepaginirano.
- ⁴² Svoju glazbenu naobrazbu u ovoj su školi započeli: Luigi Foretić, Gvido i Irma Grisogono, Nada Iveša-Burla, Josip Mirošević, Zorka Perišić, Olga Račić, Tanja Roje, Bogdan Vuković, Vesna Zoković, Vanja Žanko i drugi vrlo istaknuti glazbeni koncertanti i pedagozi. Usp. *ibid.*, nepaginirano.
- ⁴³ Usp. *ibid.*, nepaginirano.
- ⁴⁴ Usp. M. Škunca, *Glazbeni život Splita 1940-1945.....*, 194.
- ⁴⁵ Usp. S. Radoičić-Kraljević i J. Rak, *Iz povijesti.....*, nepaginirano.
- ⁴⁶ Usp. *ibid.*, nepaginirano.
- ⁴⁷ Vedrana Milin-Ćurin: *Studij glazbe u Splitu. Od Više pedagoške škole do Umjetničke akademije*, Baščinski glasi, knjiga 7, 1998., 261-298.
- ⁴⁸ Usp. *ibid.*, 261.
- ⁴⁹ Usp. *ibid.*, 262.
- ⁵⁰ Usp. *ibid.*, 263.
- ⁵¹ Usp. *ibid.*, 263.
- ⁵² Opširnije o tome vidi u: Vedrana Milin-Ćurin, *Studij glazbe u Splitu. Od Više pedagoške škole do Umjetničke akademije.....*, 263-268.
- ⁵³ Usp. *ibid.*, 269.

MUSICAL EDUCATION IN SPLIT
FROM MUNICIPAL SCHOOL OF MUSIC (1867) TO ACADEMY OF MUSIC (1997)
Summary

Musical education in Split has a long tradition. It started during the Venitian rule when a small number of music professionals, who were assigned to the positions of chatedral kapellmeisters and organ players, started educating younger generations of choral singers and players. Their practice was followed by music teachers appointed by municipal authorities. Private lessons were blooming at the time, as well.

In order to classify the existing relevant sources on the various forms of individual, private and group musical education in Split, from the 1860s to the end of the 20th century, we have devised an outlook of important events in the light of socio-political changes, in the period 1882-1945. The presented material can be studied on various levels, and, what might strike the attention of a researcher, is the complexity of interrelation between described musical and pedagogical realities, that had as a result a more defined form of musical education.